

Marjeta Kovač,
Gregor Jurak, Gregor Starc

Pogovor kot pomembna metoda poučevanja pri športu/športni vzgoji

Izvleček

Med učinkovite, a zelo redko uporabljene načine prenosa znanja pri pouku športa/športne vzgoje uvrščamo tudi pogovor. Čeprav to ni temeljna metoda poučevanja pri športni vzgoji, je nepogrešljiva pri posredovanju višjih ravni znanja, to je predvsem kompleksnejših znanj, ki zahtevajo dodatno argumentacijo in kritično razmišljanje učenca. V prispevku predstavljamo značilnosti pogovora kot metode poučevanja, najpogostejše vrste pogovora, vlogo učitelja in učenca in učinkovito uporabo v vadbenem procesu.

Ključne besede: pouk, komunikacija, pogovor, značilnosti, vrste, učinkovitost.

Foto: Roman Šipić

Conversation as an important teaching method in physical education

Abstract

Conversation is one of the effective but very rarely applied methods of imparting knowledge in physical education. Although it is not a basic teaching method in physical education, it is indispensable in terms of imparting higher levels of knowledge, especially complex knowledge that requires additional argumentation and pupils' critical thinking. The contribution presents the characteristics of a conversation that is applied as a teaching method, the most frequent types of conversation, the role of the teacher and the pupil as well as its effective use in the training process.

Key words: class, communication, conversation, characteristics, types, effectiveness

■ Uvod

Pojem metoda

Pojem metoda ni enoznačen. Beseda izhaja iz grške besede *methodos*, kar pomeni pot, način, pristop k potrjevanju resnice, način delovanja, postopek v doseganju določenega cilja, pristop k pojavom in procesom ipd. Posebej v športni stroki se izraz metoda pojavlja v različnih vsebinskih in pomenskih povezavah, npr. kot učna metoda oziroma metoda poučevanja, metodični postopek, vadbena metoda ipd.

Pri pouku potekajo med učiteljem in učenci¹ posebni komunikacijski procesi, ki jih imenujemo učne metode oz. metode poučevanja, znotraj katerih učitelj posreduje učencem učno snov. Definicij teh komunikacijskih procesov, ki so zelo zapleteni, je veliko. Nekatere definicije so usmerjene na sociološki vidik pouka, druge na načine obravnave snovi, spet tretje na izvor spoznavanja oziroma na učiteljeve postopke, vsem pa je skupna trditev, da so učne metode oz. metode poučevanja znanstveno in praktično preverjeni načini učinkovite komunikacije med učiteljem in učenci na vseh didaktičnih stopnjah učnega procesa (Brennan, 1985; Ivanuš Grmek in Javornik Krečič, 2011; Lavrnja, 1996; Tomić, 2000). Mogoče je najbolj celovito opredeljen pojem učne metode v naslednji definiciji: »Metode so imanentno, neodtujljivo svojstvo vzgojno-izobraževalne komunikacije; so dinamično-razvojne kategorije, povezane z antropogenimi, sociokulturnimi, intencionalnimi in vsebinskimi, tehnično-tehnološkimi predpostavkami in strukturnimi dejavniki poučevanja in učenja« (Lavrnja, 1996, str. 66).

Pri tem je treba omeniti, da je besedna zveza učna metoda manj ustrezna, saj bi dejansko morali govoriti o metodah poučevanja (ang. *teaching method*), kajti učiteljeva komunikacija se nanaša na to, kako učitelj poučuje in ne na to, kako se učenec uči. Sodobna didaktična teorija danes navaja tudi, da se metode poučevanja ne nanašajo vedno le na delo učitelja, ampak tudi na delo učenca, saj lahko učenec prav tako nastopa v vlogi poučevalca (npr. v t.i. vrstniškem učenju) (Ivanuš Grmek in Javornik Krečič, 2011).

Tudi sodobna tuja literatura o poučevanju pri športu/športni vzgoji² (Pangrazi in Beig-

hle, 2013) navaja, da se metode poučevanja nanašajo na splošne principe, pedagoške in managerske strategije, s katerimi učitelj predstavi učencem učno snov. Vse zapisano v tem prispevku je mogoče aplicirati tudi na področje športnega treninga, na delo trenerja in njegovo komunikacijo s športnikom oziroma športniki.

Pomen metod poučevanja

Do kakovostnega znanja, ki naj bi bilo trajno, uporabno, prožno, vodi več poti. Da dosežemo cilje pouka, je pomembno, kako posredujemo vsebino, torej kakšne metode posredovanja znanja uporablja učitelj in v kakšnem okolju poteka interakcija učitelj – učenec – učna snov. Okolje naj bi omogočalo pristen odnos med učiteljem in učencem, zato Brennan (1985) poudarja, da je včasih metoda poučevanja pomembnejša od vsebine. Kako bo učenec dosegel cilje, je v večji meri odvisno od načina dela z njim in ne toliko od težavnosti vsebine (v športni vadbi pa ne le od težavnosti vsebine, pač pa tudi od intenzivnosti vadbe). Cilji na področju senzitivnosti, stališč in vrednot so namreč bolj odvisni od tega, kako učenca poučujemo oziroma kako izpopolnjuje svoje znanje in razvija sposobnosti, kot od tega, kaj se uči. Pri načrtovanju in uporabi različnih metod mora učitelj oceniti prednosti in omejitve vsake metode. Večina didaktikov pa se strinja, da učinkovita uporaba različnih metod poučevanja in njihovo ustrezno kombiniranje pospešita učenčevo učenje in povečata njegovo znanje in uspešnost pouka (Brennan, 1985; Pangrazi in Beighle, 2013; Silverman, Tyson in Krampitz, 1992; Strmčnik, 2001, str. 135; Tomić, 2000, str. 87).

V didaktiki sicer ni čvrstega okvira razvrščanja učnih metod oz. metod poučevanja, zato jih različni avtorji razvrščajo glede na različna merila. Ne glede na različne klasifikacije pa pri pouku športa/športne vzgoje najpogosteje uporabljamo le prikaz ali predstavitev (v stroki se uporablja tudi tujka demonstracija, ki je manj ustrezna, saj ima sama beseda več pomenov) in razlago. Zelo redko učitelj športne vzgoje uporablja pogovor, čeprav je lahko ta zelo učinkovit pri razumevanju pojavov in kritičnem, reflektivnem razmišljanju o vadbi, lastni dejavnosti in prednostih oziroma slabostih določenih pojavov v športu. V tem prispevku bomo predstavili pogovor kot metodo poučevanja, ne bomo pa se osredotočali

v osnovni šoli imenuje šport, v srednji šoli pa športna vzgoja.

na pogovor kot neformalno komunikacijo med učiteljem in učencem.

■ Kaj je pogovor

Pogovor (tudi dialoška³ ali erotematska⁴ metoda) je dvo- ali večsmerna verbalna učna metoda oz. metoda poučevanja, s pomočjo katere učitelj predvsem izmenjuje informacije, ideje, mnenja, izkušnje z učenci, jih spodbuja k razmišljanju, iskanju rešitev, oblikovanju novega znanja. Vsebina pogovora kot metode poučevanja je povezana z učno snovjo (preverjanje, kaj o snovi učenci že vedo, kako lahko sami nekaj pojasnijo, ali lahko na podlagi znanj, ki jih že imajo, pridejo do novih ugotovitev). Vodenje pogovora je organizacijsko zapleteno, saj pogovor v bistvu sestavljajo trije deli: vprašanje – odgovor učenca – povratna informacija učitelja.

Učitelj lahko uporablja pogovor v vseh stopnjah učnega procesa. V fazi posredovanja novih vsebin služi predvsem kot motivacija in ugotavljanje, kaj učenci o snovi že vedo. Pri utrjevanju lahko s pogovorom ugotavlja, kako dobro je utrjeno znanje učencev in ali znajo usvojeno snov povezati z vsebino pri nekaterih drugih predmetih (npr. fiziki, biologiji). V fazi preverjanja lahko služi kot povratna informacija in refleksija o stopnji usvojenosti znanj ter razlogih za doseganje/nedoseganje zadanih ciljev.

Pri tem ne smemo zanemariti pomena neformalnega pogovora (klepeta z učenci kot človeškega odnosa o vsakdanjih dogodkih), saj je pogovor dober način sobivanja, druženja, vzpostavljanja človeških odnosov (Marentič Požarnik in Plut Pregelj, 2009). Pogovor ima tako spoznavno in socialno funkcijo, ki sta neločljivo povezani. Ko učenec ubesedi svoje lastne misli in jih sporoča drugim, jih hkrati ponotranji in zares usvoji; ko posluša druge, pa dopolnjuje svoje razumevanje (Marentič Požarnik in Plut Pregelj, 2009, str. 13). Pogovor ponuja izredno širok in prilagodljiv pristop k poučevanju in učenju (prav tam, str. 71). Če učitelj vodi pogovor tako, da dopušča učencem izražanje njihovih mnenj, pomislekov, osebnih izkušenj, jih spodbuja k sporočanju idej, ki mogoče niso niti pravilne, a izražajo učenčevo razumevanje nekega pojava, s tem pokaže, da so tudi učenci pomemben vir znanja. Tako se ustvarjajo med učiteljem in učenci sodelovalni, sproščeni odnosi in zaupnost. Med pogovorom se učenci učijo

¹ Izraz učenec/učenci uporabljamo tako za učence v osnovnih šolah kot za dijake v srednjih šolah ne glede na spol.

² V slovenskem šolskem prostoru se predmet

³Grško dialogos – dvogovor.

⁴Grško erotema – vprašanje.

tudi discipliniranega pogovarjanja, strpnosti, spoštovanja drugih.

■ Pogoji za uporabo pogovora kot metode poučevanja

Za uporabo pogovora morajo biti izpolnjeni nekateri pogoji:

– Učenci morajo imeti predhodne izkušnje in znanja.

Skladno s konstruktivističnim pogledom na učenje vsak posameznik rešuje problem tako, da poskuša reorganizirati svoje znanje, zato to obvezuje učitelja, da poskuša ugotoviti obstoječe predznanje in ideje učencev (Marentič Požarnik in Plut Pregelj, 2009, str. 52). Za učitelja je priporočljivo, da pozna tudi cilje in vsebine drugih predmetov ter ve, kaj vse so učenci že usvojili in na kakšni ravni je njihovo znanje pri drugih predmetih, npr. biologiji, fiziki, glasbi ...

– Učenci morajo imeti razvite komunikacijske spretnosti.

Obvladanje teh zmožnosti uvrščamo med t.i. kroskurikularne kompetence. Pri tem naj bo učitelj pozoren predvsem na otroke, ki izhajajo iz drugih kulturnih okolij, v katerih slovenščina ni njihov materni jezik. Njihove komunikacijske spretnosti so lahko omejene, zato naj učitelj to upošteva in spoštuje. Učitelj lahko s pogovorom te spretnosti razvija, a le, če je potrpežljiv, če prislunne otroku in mu ne vsiljuje svojih odgovorov.

– Pogovor lahko poteka le v ugodni psihosocialni klimi.

Učitelj mora pazljivo ustvarjati primerno klimo, zato naj učenca ne prekinja, dopušča naj, da učenec pove odgovor po svojih zmožnostih, tudi s premori in večkratnimi začetki stavka. Zavedati se mora, da učenec med govorjenjem razmišlja in še išče primerne stavke, zato stalna naglica, nepotrpežljivost, slabšalne ali posmehujoče pripombe ne ustvarjajo ugodne psihosocialne klime (Marentič Požarnik in Plut Pregelj, 2009).

■ Nekaterе vrste pogovora

Poznamo več vrst pogovora, predstavljamo pa značilnosti najpogostejših vrst:

– Katehetski

Ta način pogovora učitelji uporabljajo najpogosteje za hitro preverjanje znanja v uvodno-pripravljalnem ali sklep-nem delu ure. Na vprašanje dajejo učenci reproduktivne odgovore, običajno o vsebini, ki jo dobro poznajo, npr. o pravilih pri posamezni športni igri, poimenovanju položajev, gibanj ali pripomočkov. Spraševanje poteka v obliki žoge: učitelj postavi vprašanje prvemu učencu; ko dobi odgovor, postavi naslednje vprašanje drugemu učencu itd.; če učenec ne pozna odgovora, učitelj usmeri vprašanje na naslednjega učenca. Ta način je ekonomičen, njegova pomanjkljivost je, da učenec običajno ne dobi ustrezne povratne informacije.

– Hevristični ali razvojni⁵

Ta način učitelj najpogosteje uporabi na prvi uri novega tematskega sklopa ali ob koncu sklopa, kjer z njim evalvira delo. V začetku tematskega sklopa s pomočjo prejšnjega znanja, ki so ga učenci lahko pridobili pri različnih predmetih, iščejo nove »resnice« vse do določenega cilja, npr. na podlagi znanj, ki jih imajo učenci iz biologije, poskušajo ugotoviti, kako bo delovalo srce in srčno-žilni sistem pri večjih obremenitvah, kakšno počutje izzove bolj intenzivna vadba, kakšne so njene posledice na zdravje in počutje človeka ipd. Ob koncu tematskega sklopa pa lahko ob razpravi, kako so se odzvali na vadbo nekega športa (npr. tekaška vadba), utemeljujejo svoje poglede na učinkovitost vadbe in svojo dejavnost, iščejo možne drugačne primere vadbe, omejitve, s katerimi so se srečevali med vadbo, so kritični do nekaterih pojavov, kot so pretiravanje ipd.

Hevristični pogovor lahko vključimo tudi v katero od delavnic na športnem ali naravoslovnem dnevu ali pa v šoli v naravi, ko v večernih urah učenci poskušajo ugotavljati npr. pomen dejavnosti v naravi v zimskem času, vplive turizma na okolje, možnosti poškodb pri različnih vrstah smučanja, oprede-

⁵Grško: hevristiko – odkrijem, najdem.

ljevati objektivne ali subjektivne nevarnosti idr.

– Pogovor v krogu

Mnenja o nečem učenci izražajo drug za drugim. Vsak učenec potem, ko je bila predstavljena tema (npr. podobnost gibanja živali in človeka pri mlajših učencih, pomen poštenega obnašanja v športu pri starejših), pove svoje mnenje, stališče o njej ali pa stališče do že podanih odgovorov. Pri tem pogovor poteka v krogu, vodi ga lahko učitelj ali učenec, vsak, ki se je že vključil, pa se lahko ponovno oglasi s svojim mnenjem, a mora učitelj določiti način vključevanja v pogovor, drugače se lahko zgodi, da pride do prerekanja ali govorjenja več učencev hkrati. Tak način pogovora spodbuja učence, da ves čas pogovora poslušajo in razmišljajo.

– Debatni pogovor

Debatni pogovor vključuje različne poglede, argumentacije, pojasnjevanja, izbiranje najboljših odločitev, razpravo za/proti ipd. Učitelj ga uporabi predvsem pri starejših učencih, ko želi polemično razpravljati o nekem pojavu ali dejanju, npr. zakaj je športna vadba eden najpomembnejših dejavnikov oblikovanja zdravega življenjskega sloga, kaj so glavni oviralni dejavniki, da se mladostniki manj vključujejo v vadbo, kakšna čustva vzbujata v človeku navijaštvo ipd. Izjemen pomen ima debatni pogovor pri iskanju vzrokov za dosego oziroma neuresničitev postavljenih ciljev. Če npr. učenci sami iščejo razloge za poraz na tekmovanju ali analizirajo in reflektivno razmišljajo o slabših rezultatih meritev gibalnega razvoja, pri tem pa poskušajo sami ugotoviti, kaj je treba spremeniti v vadbi ali njihovem odnosu do nje, je to veliko bolj učinkovito, kot če rezultat tekme ali meritev sposobnosti analizira učitelj.

■ Nekaj napotkov za učitelje

Pogovor naj bo osredotočen na učno snov: Če se učitelj odmakne od učne snovi, pogovor ne bo dosegel svojega namena. Pri tem naj pazi, ali je pogovor namenjen preverjanju usvojenega znanja ali učenčevemu usvajanju novega znanja. Pri usvajanju novega znanja znanje povezuje z že naučenim ali s svojimi lastnimi izkušnjami.

Dobro voden pogovor lahko pomembno osmisli učno snov, posebej teoretične zakonitosti gibanja. Z načinom pogovora učitelj hkrati ponuja učencem model oz. shemo razmišljanja in reševanja problemov.

Učitelj naj postavlja razumljiva, kratka vprašanja: Vprašanja so lahko spominska (priklic znanih dejstev, npr. »Kakšen sodniški znak pokaže košarkarski sodnik, če učenec naredi večje število korakov od dovoljenih?«) ali razmišljajoča (spodbujajo učenca k povezovanju znanj, iskanju novih rešitev, npr. »Na kakšen način se moramo ogreti, če želimo varno, brez tveganja za poškodbe preteči daljšo razdaljo?«). Po vsebini so lahko postavljena široko (sprašujemo po širših konceptih, novih rešitvah, možni so različni odgovori, npr. »V katerih primerih nam lahko športna vadba tudi škoduje?«) ali ozko (osredotočena so na specifični vidik nekega pojava, odgovor je največkrat enoznačen, npr. »Katero gibalno sposobnost bomo predvsem razvijalo z vadbo na gredi?«). Učitelj naj spodbuja učence, da tudi sami postavljajo vprašanja, tako sebi kot drugim.

Učitelj kaj postavi vprašanja, tako da z odgovori učencev nadgrajuje njihovo znanje: Učitelj naj ugotovi, kaj učenci že znajo in česa še ne, tako da lahko primer- no postavlja vprašanja. Zavedati se mora, da bo kakovost odgovorov odvisna od postavljenih vprašanj. Na ozko postavljen vprašanja lahko pričakuje enoznačne od- govore, na široko zastavljena vprašanja pa so lahko odgovori zelo različni, zato naj bo v tem primeru pozoren, da se ne oddalji preveč od bistva učne snovi. Učitelj mora z vprašanji tudi logično strukturirati vsebi- no. Pri pogovoru naj pazi, da učenci v čim večji meri uporabljajo strokovno izrazje in slovenski knjižni jezik.

Pogovor naj bo spodbuden: Učence ne sme biti strah odgovarjati na vprašanja, drugače bo učitelj težko vzpostavil ko- munikacijski tok. Učitelj ne sme izpostaviti napačnega odgovora, temveč pazljivo pojasni, kaj je pravilni odgovor ali ugotovi, ali zna učenec svoj odgovor argumentirati, da zazna vzrok napačnega razmišljanja. V vsakem primeru naj ne bo povratna infor- macija učencu kritika njegovega odgovora, temveč učitelj izpostavi, kaj je v odgovoru pravilno in kje je učenec odgovoril napač- no. Pri tem poskuša v pogovor vključiti tudi druge učence.

Učitelj mora biti potrpežljiv: Čas odmora med vprašanjem in odgovorom ne sme biti prekratek (do tri sekunde), da lahko učenec

izoblikuje odgovor. Tomičeva (2000) navaja, da je povprečni čakalni čas pri večini učite- ljev le ena sekunda, kar je premalo, da bi učenec lahko izoblikoval ustrezen odgovor. Če učitelj podaljša čas, se v pogovor lahko vključijo tudi »počasnejši« učenci, odgovori postanejo daljši in bolj strukturirani. Pri šir- še zastavljenih vprašanjih učenci dajejo več različnih odgovorov, tako da naj učitelj po- sluša več učencev in na koncu poda vsem skupaj ustrezno povratno informacijo (Sil- verman idr., 1992).

Učitelj naj pazi na ekonomičnost pogo- vora: Za uporabo pogovora mora imeti učitelj dovolj časa, zato so zelo primerne t.i. »blok« ure v srednji šoli ali delavnice v šoli v naravi, na športnem ali naravoslov- nem dnevu. Če ga uporabi sredi vadbene ure, se mora zavedati, da se lahko učenci pri predolgem pogovoru tudi ohladijo, kar povečuje možnost poškodb.

■ Sklep

Za učinkovit pouk mora učitelj kombini- rati različne metode poučevanja. Poleg pravilne izbire pa mora učitelj znati meto- de učinkovito uporabljati. Pogovor je zelo redko uporabljena metoda poučevanja pri športni vzgoji, pa tudi pri športni vadbi v društvih, saj je lahko ob neprimerni upo- rabi manj ekonomična, zato mora učitelj dobro vedeti, kdaj jo bo uporabil in katero vrsto pogovora bo vključil v vzgojno-izo- braževalno delo. Ob primerni uporabi pa učitelj spodbuja učence k usvajanju višjih ravni znanja, predvsem proceduralnega in kondicionalnega ter jih pri pouku spod- buja k iskanju povezav športnih vsebin z drugimi predmeti in predmetnimi podro- čji. Pomembno pa lahko izboljša tudi kritič- nost razmišljanja, ob tem pa daje učencem globlji uvid v pomembnost njihove lastne dejavnosti in učinkovitosti pri vadbi, hkrati pa jih navaja tudi na kulturo pogovarjanja.

■ Literatura

1. Brennan, K. W. (1985). *Curriculum for Special needs*. Philadelphia: Open University Milton Keynes.
2. Ivanuš Grmek, M. in Javornik Krečič, M. (2011). *Osnove didaktike*. Maribor: Pedagoška fakul- teta.
3. Lavrnja, I. (1996). *Poglavja iz didaktike*. Rijeka: Pedagoški fakultet, Odsek za pedagogijo.
4. Marentič Požarnik, B. in Plut Pregelj L. (2009). *Moč učnega pogovora. Poti do znanja z razu- mevanjem*. Ljubljana. DZS.

5. Pangrazi, R. P. in Beighle, A. (2013). *Dynamic Physical Education for Elementary School Chil- dren, 17th Edition*. Glenview, IL.: Pearson Edu- cation, Inc.
6. Silverman, S., Tyson, L. in Krampitz, J. (1992). Teacher feedback and achievement in physical education: interaction with student practice. *Teaching and Teacher Education*, 8, 333–344.
7. Strmčnik, F. (2001). *Didaktika. Osrednje teo- retične teme*. Ljubljana: Razprave Filozofske fakultete.
8. Tomič, A. (2000). *Izbrana poglavja iz didaktike*. Ljubljana: UL, Filozofska fakulteta. Center za pedagoško izobraževanje.

prof. dr. Marjeta Kovač,
Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport,
marjeta.kovac@fsp.uni-lj.si